

Modernleşme ve Ahlak: Tefik Fikret ve Mehmet Akif Ersoy'un Gençlik Üzerine Farklı Yaklaşımları

Emine ARSLAN

International Burch University, Yüksek Lisans Öğrencisi,

emine.arslan@stu.ibu.edu.ba ORCID: 0009-0000-0112-832X

Asist. Prof. Dr Sead IBRIĆ

International Burch University / Faculty of Education and Humanities / *Oriental Philology*,

sead.ibric@ibu.edu.ba ORCID: 0009-0006-2891-1924

Özet

Bu çalışmada, Tefik Fikret'in *Haluk'un Defteri* ile Mehmet Akif Ersoy'un *Asım* eserleri karşılaştırılarak, iki farklı dünya görüşünün gençlik, ahlak ve modernleşme kavramlarına yaklaşımları analiz edilmiştir. Tefik Fikret, Batı'nın bilim ve ilerleme anlayışını yücelterek, modernleşmenin ancak Batı'ya yönelmekle sağlanacağını savunur. *Haluk'un Defteri*, oğlunun Batı'da eğitim alarak toplumu aydınlatacağına inanan bir baba figürü aracılığıyla, laik ve bilimsel bir gençlik modeli sunar. Buna karşın Mehmet Akif Ersoy *Asım*'da, Batı'dan yalnızca bilimi alırken, İslam ahlakı ve milli değerlere bağlı kalan, vatansever bir gençlik ideali çizer. Her iki eser, dönemin toplumsal değişim süreçlerini yansıtarak, modernleşme ve ahlaki değerler üzerine farklı perspektifler sunmaktadır. Bu makale, Tefik Fikret ve Mehmet Akif Ersoy'un gençlik idealleri üzerinden, dönemin entelektüel tartışmalarını ve edebi yaklaşımlarını ortaya koyar.

Anahtar Kelimeler: Tefik Fikret, Mehmet Akif Ersoy, *Haluk'un Defteri*, *Asım*, Gençlik ideali, Modernleşme, Batılılaşma, İslam ahlakı

Modernization and Morality: Tefik Fikret and Mehmet Akif Ersoy's Different Approaches to Youth

Abstract

This study compares Tefik Fikret's *Haluk's Notebook* (*Haluk'un Defteri*) with Mehmet Akif Ersoy's *Asım*, analyzing the differing approaches of two distinct worldviews to concepts such as youth, morality, and modernization. Tefik Fikret elevates the Western understanding of science and progress, asserting that modernization can only be achieved by embracing the West. *Haluk's Notebook* presents a secular and scientific youth model through the figure of a father who believes his son's Western education will enlighten society. In contrast, Mehmet Akif Ersoy, in *Asım*, advocates for an ideal of youth that adopts only the science of the West while remaining faithful to Islamic ethics and national values. Both works reflect the societal transformation processes of their time, offering different perspectives on

modernization and moral values. This article examines the intellectual debates and literary approaches of the era through the youth ideals presented by Tevfik Fikret and Mehmet Akif Ersoy.

Keywords: Tevfik Fikret, Mehmet Akif Ersoy, *Haluk'un Defteri*, *Asım*, Youth ideal, Modernization, Westernization, Islamic ethics

Giriş

19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başları, Osmanlı İmparatorluğu'nun modernleşme sancılılarıyla boğuştuğu bir dönemdi. Bu süreçte Osmanlı aydınları arasında Batı'ya yönelim ve modernleşme ile geleneksel değerlere bağlılık arasında derin bir tartışma yaşandı. Tevfik Fikret ve Mehmet Akif Ersoy, bu tartışmanın önemli temsilcilerindendir. Tevfik Fikret'in *Haluk'un Defteri* ve Mehmet Akif Ersoy'un *Asım* eserleri, iki farklı gençlik modeli sunarak, toplumun geleceği üzerine derin düşüncelere kapı aralar.

Haluk'un Defteri; Batılılaşmayı bir kurtuluş reçetesi olarak gören Fikret'in, oğluna yönelik idealize edilmiş bir gençlik modeli sunması, *Asım* ise Akif'in İslami değerlerle donanmış, milli ve ahlaki temellere dayalı bir gençlik tasarımını içerir. Bu makalede, Fikret ve Akif'in eserleri üzerinden modernleşme, ahlak ve gençlik idealleri karşılaştırmalı bir şekilde incelenecektir.

Araştırma Deseni

Bu çalışma nitel karşılaştırmalı bir araştırma deseni kullanarak, Tevfik Fikret'in *Haluk'un Defteri* ile Mehmet Akif Ersoy'un *Asım* eserlerini karşılaştırmaktadır. Araştırma, her iki eserin gençlik, ahlak ve modernleşme konularındaki yaklaşımlarını derinlemesine incelemeyi amaçlar. Karşılaştırmalı analiz; eserin tematik unsurlarını ve edebi üslubunu, dönemin toplumsal ve kültürel bağlamlarını dikkate alarak ele alır. Çalışma hem içerik analizi hem de literatür taraması yöntemlerini kullanır. Bu bağlamda, her iki eserin metinleri detaylı olarak incelenir, ana temalar, karakter gelişimleri ve edebi teknikler karşılaştırılır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, Türk edebiyatında modernleşme ve gençlik temalarını işleyen eserlerdir. Ancak bu çalışmada, evrenin sınırlı bir parçası olan iki eser üzerinde analiz yapılmıştır. Örneklem olarak, Tevfik Fikret'in *Haluk'un Defteri* (1911) ve Mehmet Akif Ersoy'un *Asım* (1924) eserleri seçilmiştir. Bu eserler, benzer dönemlerin sosyal ve kültürel dinamiklerini yansıttığı ve önemli gençlik idealleri sunduğu için karşılaştırmalı analiz için uygun örneklerdir. Her iki eser, dönemin düşünsel iklimi ve toplumsal dönüşüm süreçlerini anlamak için seçilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler, eserlerin metinlerinden yapılacak alıntılar ve tematik içerikler aracılığıyla toplanmıştır. Eserlerin gençlik, ahlak ve modernleşme konularındaki yaklaşımları detaylı olarak incelenmiştir. Verilerin toplanması sürecinde aşağıdaki adımlar izlenmiştir:

1. Metin İncelemesi: *Haluk'un Defteri* ve *Asım* eserlerinin ilgili bölümleri titizlikle okunmuş ve ana temalar, karakter gelişimleri ve edebi teknikler belirlenerek notlar alınmıştır.
2. Tematik Analiz: Eserlerdeki ana temalar (gençlik ideali, ahlaki değerler, modernleşme) analiz edilmiş ve bu temaların nasıl işlendiği değerlendirilmiştir. Fikret'in Batılılaşma ve Akif'in İslam ahlakı konusundaki yaklaşımları karşılaştırılmıştır.
3. Edebi Üslup ve Teknik Analizi: Eserlerin edebi üslupları ve teknikleri (diyaloglar, monologlar, sembolizm) detaylı olarak incelenmiş ve karşılaştırılmıştır.
4. Literatür Taraması: Konuyla ilgili mevcut literatür taranarak, eserlerin ele alındığı önceki çalışmalar ve akademik yorumlar değerlendirilmiştir. Bu, karşılaştırmalı analiz için ek bir bağlam sağlamıştır.

Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın bulguları, Tevfik Fikret'in *Haluk'un Defteri* ve Mehmet Akif Ersoy'un *Asım* eserlerinin gençlik ideali, ahlaki değerler ve modernleşme konularındaki yaklaşımlarının nasıl farklılaştığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Aşağıdaki bulgular açıklanacaktır:

1. Gençlik İdeali: Fikret'in *Haluk'un Defteri*'nde gençlik ideali; Batı'nın bilim ve ilerleme anlayışını yüceltirken, Akif'in *Asım*'ında; ahlaki ve milli değerlere bağlı, vatansever bir gençlik modeli öne çıkmaktadır. Bu farklılık, her iki yazarın toplumsal ve kültürel vizyonlarını yansıtır.
2. Ahlak ve Modernleşme: Fikret'in modernleşme anlayışı; Batı merkezli ve laik bir perspektife dayanırken, Akif'in modernleşme anlayışı; Batı'nın bilimsel ve teknolojik yönlerini benimseyip, İslam ahlakını koruma çabasıyla şekillenmiştir. Bu iki yazarın ahlaki ve toplumsal değerler konusunda farklı yaklaşımlarını ortaya koyar.
3. Edebi Üslup ve Teknikler: Fikret'in eseri; sembolizm ve soyut anlatımlarla ideallerini dolaylı bir şekilde ifade ederken, Akif'in eseri; gerçekçi bir anlatım ve doğrudan toplumsal sorunlara odaklanarak, diyalog ve monologlarla mesajlarını açık bir şekilde iletmektedir.

Sonuç olarak, makale Fikret ve Akif'in gençlik idealleri üzerinden, dönemin entelektüel tartışmalarını ve edebi yaklaşımlarını derinlemesine ele alarak, modernleşme ve ahlaki değerler üzerine önemli bir anlayış sağlamayı hedefler. Bu analiz, Türk edebiyatındaki Batı-Doğu etkileşimini ve toplumsal dönüşüm süreçlerini anlamak için katkı sağlayacaktır.

1. Eserlerdeki Gençlik İdealleri

Tevfik Fikret, *Haluk'un Defteri* adlı eserinde, Batı medeniyetine duyduğu hayranlığı Haluk karakteri üzerinden yansıtır. Tevfik Fikret'in gençliği idealize ettiği Haluk karakteri, Batı'ya olan hayranlıkla birlikte pozitivist, laik ve akılcı bir dünya görüşü üzerine kurulmuştur. *Haluk'un Defteri* eseri ise materyalist, devrimci, Batıcı bir fikir adamının manzum nutuklarını andırmaktadır (Kabaklı, 2008, s.210). Eser, “*Haluk'un Defteri, Hayata Karşı Beşer ve Hitabeler*” olmak üzere üç ana bölümden oluşur. *Haluk'un Defteri* adlı ilk kısımda; *Haluk'un Defteri, Ümid Ölmez, Bir Tasvir Önünde, Zelzele, Hayavata, Şehrâyîn, Devenin Başı, Haluk'un Amentüsü, Promete ve Haluk'un Vedâ'ı* şiirleri yer alır. *Hayata Karşı Beşer* bölümünde; *Hayata Karşı Beşer, Resminin Karşısında, Doğan Güneşe, Hakikatin Yıldızı, Cezâ-yı Mensiyyet ve Sultânî'ye* şiirleri bulunmaktadır. Üçüncü kısım olan *Hitabeler*'de ise; *Ferdâ, Bir Kız Mektebi İçin, Hilâl-i Ahmer ve Gökten Yere* şiirleri bulunmaktadır.

Mehmet Akif Ersoy'un gençliği idealize ettiği Asım karakteri, Türklüğün, İslam'ın ve insanlığın kurtuluş simgesidir. Akif'in üzerinde en çok çalıştığı (Topçu, 2011) edebi eser anlamında her açıdan ustalık eseri sayılan *Asım*, bilgi, irfan, imanla donanmış, karakterli, ahlaklı; vatanına, milletine ve kültürüne sahip çıkan, bunları yüceltmek için mücadele eden, ayrıca Çanakkale'de zafer kazanarak bu mücadele ruhunu göstermiş gençliği simgelemektedir (Karaca, 2015, s 91-92). Mehmet Akif'in *Asım* adlı eseri 2292 mısradan oluşmuş, tek parça manzum bir eserdir. Eser farklı dönemleri temsil eden karakterin diyalog ve monologlarından oluşan oldukça gerçekçi bir içeriğe sahiptir. Eser, diyalog, monolog, tasvir ve tahlillerden oluşmuş, yoğun bir şekilde tahkiyenin kullanıldığı, edebi sanatlarla örgülü bir yapıdır. Eserde Köse İmam, Hocaşade, Asım ve Emin olmak üzere dört ana karakterler olup, ana karakterler dışında yirmiden fazla da yan karakter bulunur. Asım karakteri, *Asım* eserindeki toplum için çizilen gelecek tasavvuruna ait gençliği simgeler.

a. Haluk: Batılı ve Bilimsel Bir Gençlik

Haluk, Batı'nın bilim, teknik ve ilerici değerlerini temsil eden bir figürdür. Fikret, oğlunu Batı'ya göndermiş ve onun orada alacağı eğitimle bir aydın olarak geri döneceğine inanmıştır. Haluk, aynı zamanda Türkiye'nin modernleşme yolunda yürümesi gereken yolu simgeler. Fikret'in *Ferda* şiirindeki şu dizeleri bu ideale açık bir örnektir:

"Ferda senin, senin bu teced'düd, bu inkılâp...

Her şey senin değil mi ki zaten? Sen ey şebap"

Fikret burada, geleceğin gençlere ait olduğunu, tüm değişimler ve devrimlerin de gençliğe ait olduğunu vurgular (Sertel, 1968, s 34). Haluk'un bu devrimleri yapabilmesi için dönemin mevcut geleneklerinden kopması, bilim yolunda ilerlemesiyle mümkün olacağı Haluk ve gençlik için Fikret'in çizdiği ana hedefdir. Haluk, aynı zamanda Osmanlı'nın geri kalmışlığına karşı bir çözüm olarak Batı'ya yönelmiş ve modern değerlerle donanmış bir nesli temsil eder. Fakat Fikret'in bilim için İskoçya'ya gönderdiği oğlu Haluk din ve uyruk değiştirmiş, bu sebeple Fikret aleyhine birçok

yayın yapılmıştır (Kaplan, 1986, s,11). Haluk'un Amerika'da bir rahip olarak ölmesi de bazı sorgulamaları beraberinde getirmiştir.

b. Asım: Dini ve Ahlaki Değerlerle Donanmış Bir Gençlik

Mehmet Akif Ersoy'un *Asım* eseri gençliğin, Batı'nın sadece bilim ve teknoloji alanındaki başarılarından faydalanarak fakat ahlaki yozlaşmasına kapılmadan, İslami değerlerle şekillenmesi gerektiği düşüncesi üzerine kuruludur. Akif, Asım karakteri üzerinden milli ve dini değerlere bağlı, çalışkan ve fedakâr bir gençlik modeli sunar. Akif'in Asım üzerinden sunduğu ideal gençlik tasavvuru şu dizelerle özetlenebilir:

“Bu göğüslerse Hudâ'nın ebedî serhaddi;

«O benim sun'-i bedî'im, onu çiğnetme» dedi.

Asım'ın nesli... diyordum ya... nesilmiş gerçek:

İşte çiğnetmedi namusunu, çiğnetmeyecek.”

Bu dizelerde Akif, Asım'ın milli ve ahlaki değerleri koruyan bir genç olduğunu vurgular. Onun için ilim önemlidir ancak daha da önemlisi bu ilmin İslam'ın ahlaki değerleriyle uyumlu olmasıdır. Akif'in gençlik idealinde ilim, ahlak ve vatan sevgisi birlikte harmanlanmıştır. Akif'in idealizminde nebevi gelenekten gelen, Çanakkale'de vatani uğruna fedakarlıklar gösteren Asım ve nesli, aşağıdaki dizelerde İslam'ın kurtarıcısı olan sahabe neslinin ruhunu barındırır:

“Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş, asker!

Gökten ecdâd inerek öpse o pâk alnı değer.

Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor Tevhîd'i...

Bedr'in arslanları ancak, bu kadar şanlı idi.”

2. Baba-Oğul İlişkisi ve Nesil Tasavvuru

a. Fikret'in Haluk'u: Batı'ya Yönelmiş Bir Gelecek

Tevfik Fikret, oğluna olan sevgisini ve ona olan inancını *Haluk'un Defteri* 'nde şiirsel bir dille işler. Fikret, Haluk'u Batı'ya göndermekte tereddüt etmez çünkü ona göre Batı; bilim ve aklın merkezi, modernleşmenin anahtarı ve geleceğe giden yoldur. Tevfik Fikret, bir baba olarak rehber konumundadır ve oğlunu yeni bir dünyanın kapılarını aralamak için Batı'ya yönlendirir.

Fikret'in baba-oğul ilişkisi, daha çok bir öğretici ve öğrenci ilişkisidir. Haluk, Fikret'in idealize ettiği bir gençlik modelinin sembolü haline gelir. Fikret'in Haluk için yazdığı şiirlerinde bu öğreticilikte kullandığı Batı kültürüne ait isim ve temalar göze çarpmaktadır. Örneğin *Hayavata* adıyla ve hemen altında da *Küçük Sandal* başlığı ile yazdığı şiiri Amerikan şairi Henry Wadsworth Longfellow'un (1807-1882) *The song of Haiwatha (Haiwatha'nın Şarkısı)* adlı 1855'te

yayımlanmış olan eserinde söz konusu edilir. Şiirde, oğlu küçük Haluk ile yaptığı İstanbul Boğazı'ndaki sandal gezisinde İstanbul'u çöle benzetir. Sandal ise o çöle batmadığı için firaridir ve Haluk'a bir nevi firari benzetmesi yapar. Haluk'un gelecekte hürriyet için yaşamasını ve bir baba şefkatiyle de bundan zarar görmemesini diler (Kaplan, 2015, s.193).

Bir diğer şiiri olan *Promete* ise, Antik Yunan mitolojisinde kutsal ateşi halkın yararına çalan ve Tanrı Zeus tarafından cezalandırılan bir kahramanın adıdır. Promete, Herakles (Herkül) tarafından kurtarılmış, bu sayede siyasal gücü elinde tutan titanlarla savaşmıştır. Şiirin ilk mısralarında "ateşten gaga" Batı'nın gelişmişliğini simgelerken, şiirin sonundaki "gökten ateş çalan deha" söylemi ile de Promete'ye atıfta bulunarak, Haluk'a hedef olarak bilimi getirmek için elinden gelen gayreti göstermesi gerektiğini söyler (Kaplan, 2015 s.197). Fikret, oğlu Haluk ve gençlik için Batılı figürler seçmiş ve kazanmasını istediği değerleri bu figürler üzerinden anlatmaya çalışmıştır. Ancak Haluk'un Batılılaşma yolculuğu, Fikret'in beklentilerindeki gibi gerçekleşmez, Haluk Batı'da kültürel ve idealizm anlamında kaybolur ve ülkeye geri dönmez.

b. Akif'in Asım'ı: Vatansever ve Ahlaklı Bir Nesil

Asım'da baba figürü, oğlunu vatansever, ahlaklı ve dinine bağlı olarak yetiştirmeye çalışan Köse İmam'dır. Akif'in *Asım* eserindeki baba-oğul ilişkisi, daha çok manevi bir rehberlik şeklinde karşımıza çıkar. Köse İmam oğlu Asım için bir yandan da ilim ve irfanına güvendiği Hocazade karakterinden yardım alarak öğütler verir. Asım'ın hem milli hem de dini sorumluluklarını yerine getirmesi için çaba sarf eder. Asım, çalışkan, dürüst ve fedakâr bir genç olarak karşımıza çıkar. Çanakkale Savaşında vatani için mücadele etmiş, eserin sonunda da Hocazade'nin telkinleri ile ilim tahsili için yarım bıraktığı tahsilini tamamlamak üzere yeniden Berlin'e dönmüştür. Akif'in bu tasviri, İslami ahlakın modern dünyada da yaşatılması gerektiği fikrini vurgular.

Akif, *Asım* eserinde dini ve tarihi kahramanlardan örnekler verir. Vatanını seven bir nesil için tarihteki iman ve aksiyon dolu yaşamlarıyla örnek alınması gereken Ertuğrul Gazi, Osman Gazi, Süleyman Paşa gibi diğer şahsiyetleri de nazara verir. Çanakkale Şehitlerine ithaf ettiği bölümde Asım ve neslini, İslam'ın misyonunu yüklenmesi yönüyle benzediği gerçek kahramanlarla birlikte yad ederek şöyle der:

"Sen ki, son ehl-i salîbin kırarak savletini,

Şark'ın en sevgili sultâm Salâhaddîn'i,

Kılıç Arslan gibi iclâline ettin hayran..."

Köse İmam, oğlu Asım'ın toplumdaki ahlaki düzeni sağlamaya çalışırken kullandığı yöntemlerin yanlışlığını vurguladığı "*Birinin pençesi ister yalnız: Kanunun*" dizelerinde ona kanunun üstünlüğüne esas alması gerektiğini öğütler. Şiirin diğer dizelerinde ise Köse İmam'ın evladına olan merhamet ve sevgisine rağmen ondan vazgeçebilme eşiği göze çarpar. Köse İmam, oğlunun vatan için bile olsa hiçbir şekilde kanuna aykırı şiddete karışmasını istemez, oğluna katil ya da maktul denmesinden şehit ve gazi sıfatlarıyla övüneceğini şu dizelerle belirtir:

"Kaplamış yurdumun âfâkını, mâdem, şühedâ..."

*Varsın olsun kalanın uğruna Âsım da fedâ.
«Hem gazâ, hem de şehâdet, ne sa'âdet bu!» derim;
Ciğërim yansa da söndürmek için cehd ederim.
Ama «kâtil» deseler oğlumu, yâhud «maktûl»,
O zaman işte benim âkîbetim pek meçhûl.”*

3. Batı'ya Bakış: Fikret ve Akif'in Farklı Yaklaşımları

Her iki şair de karakterlerini çağın üstünlüğünü yurda getirmesi için ilim ve fen diyarı olan Batı'ya yollamıştır. Tevfik Fikret, oğlu Haluk'u nasıl İskoçya'ya yollamışsa, Akif de kahramanı Asım'ı eserin sonunda Berlin'e göndermiştir. Ancak her iki şairin genç nesil için beklentileri ve kahramanlarına öğütleri farklılık arz etmektedir.

a. Fikret'in Batı'ya Yönelik Tavrı

Tevfik Fikret, Batı medeniyetini bilim, teknik ve akılcılık bakımından mutlak üstün olarak görür. Haluk, bu üstün medeniyeti temsil eden bir karakterdir ve Fikret, Batı'nın modernleşme yolunda Türkiye için bir model olduğunu düşünür. Fikret, bilimin üstün gücüne ve onun kaynağı olan Batı'ya duyduğu hayranlığı *Haluk'un Amentüsü* şiirinde açıkça ortaya koyar:

*“Bir gün yapacak fen şu siyah toprağı altın,
Her şey olacak kudret-i irfanla... inandım.”*

Tevfik Fikret, geri kalmışlığa çözüm olarak ilim ve fenle beraber Batı uygarlığını ve Batı kültürünü de memlekete aktarmak gerektiğini düşünüyordu. *Haluk'un Vedâ* şiirinde ülkedeki geri kalmışlık ve yokluğu anlattıktan sonra şöyle der (Sertel, 1968, s.15):

*“Bu geçit işte böyle dar, mu'vec;
Ey şetaretli yolcu, sen yürü, geç.
Sen bu menhelde kalma, sıçra, atıl,
Bir ziya kârbânı bul ve katıl.
Gez, dolaş, kâinât-ı efkârı,
–Daima önde, dâima yıkarı!–
Pür-tehâlûk, hayât ü kuvvetten
Ne bulursan bırakma: san'at, fen,
İ'timâd, i'tinâ, cesaret, ümîd,*

Hepsi lâzım bu yurda, hepsi müfîd.

Bize bol bol ziya kucakla, getir:

Düşmek etrafi görmemektendir.”

Fikret, mutlak kalkınmayı Batı'dan aktarılacak teknik ve kültürde görmektedir. Hayalini kurduğu ilerici topluma ancak Batı'nın değerleriyle ulaşılabileceğine inanmaktadır.

Tevfik Fikret'in altı yıl başyazarlığını yaptığı *Servet-i Fünun* dergisinin başlıca ödevlerinden biri Avrupa'nın, özellikle de Fransa'nın kültürel ve entelektüel hayatından Türk okuyucuya bir şeyler öğretmektir. Fransız sembolistlerin örneklerini taklit ve adaptasyonda oldukça ileriydiler. Bu aktarımda Parnasiyen ve Sembolist edebi şekiller için de bile devrimci bir muhteva vardır (Lewis, 1993, s.190).

b. Akif'in Batı'ya Eleştirel Yaklaşımı

Mehmet Akif Ersoy Batı'ya daha eleştirel bir gözle bakar. Akif, Batı'nın ilim ve tekniğine hayranlık duyar ancak ahlaki yozlaşmasını reddeder. Akif, Batı'dan alınacak olan şeyin sadece bilimsel bilgi, fen, metot ve teknik olduğunu savunur (Kabaklı, 2008). Asım karakteri ile de bu bilgiye İslami ahlakla birlikte sahip olmanın önemini vurgular. Akif'in Batı'ya yaklaşımını şu dizeler özetler:

“Alınız ilmini Garb'in, alınız san'atını;

Veriniz hem de mesainize son sür'atini.

Çünkü kâbil değil artık yaşamak bunlarsız;

Çünkü milliyeti yok san'atın, ilmin; yalnız...”

Bu dizelerde Akif, Batı'dan alınacak olan şeyin sadece bilim ve sanat olduğunu, fakat bu ilim ve sanata İslami değerlerle şekil verilmesi gerektiğini savunur. Akif, Avrupa'nın bilim, teknik ve ekonomiye dayalı üstünlüğünü aynı zamanda medeniyet ve kültür üstünlüğü olarak görmez. Medeniyet götürme iddiası ile gittikleri sömürü coğrafyalarına yıkım götüren Avrupa için, “medeniyet” kavramının bir maskeden ibaret olduğu düşüncesini *Asım*'da şu dizelerle dile getirir:

“Nerde –gösterdiği vahşetle “bu: bir Avrupalı”

Dedirir- yurtıcı, his yoksulu, sırtlan kümesi,

Varsa gelmiş, açılıp mahbesi, yahut kafesi!

Ah o yirminci asır yok mu o mahlûk-i asîl,

Ne kadar gözdesi mevcûd ise, hakkıyla sefil,

Kustu Mehmedciğin aylarca durup karşısına;

Döktü karnındaki esrârı hayâsızcasına.

Maske yırtılmasa hâlâ bize âfetti o yüz...

Medeniyet denilen kahbe, hakikat, yüzsüz.”

Akif'in çok yönlü kişiliğinde ilim insanı vasfı da vardır. Akif, Berlin'de kaldığı süre zarfında dönemin bilim dünyasını yakından tetkik etmiş, hatta Atom çekirdeğini bulmak üzere olduklarını *Asım*'daki şu dizelerde yazmıştır:

“Yarının ilmi nedir halbuki? Gayret müdhiş:

Maddenin kudret-i zerriyesi, uğraştığı iş.

O yaman kudrete hâkim olabilsem diyerek,

Sarf edip durmada birçok kafa, binlerce emek.

Ona yükseldi mi artık değişir ruy-i zemin:

Çünkü bir damla kömürden edecektir temin.

Öyle milyonla değil, namütenahi kudret,

İbret al kendi özünden aman oğlum, gayret!”

Akif, Batı'nın körü körüne taklidine karşıdır, milletin “ruhi mahiyetini” bozan taklitten geri durulması gerektiği görüşündedir (Kabaklı, 2008).

4. Edebi Üslup ve Teknik Karşılaştırması

Mehmet Akif Ersoy'un *Asım*'ı ile Tevfik Fikret'in *Haluk'un Defteri* edebi üslup ve teknik açıdan farklı kutupları temsil eder. Akif'in sade, realist ve didaktik üslubu, doğrudan toplumun sorunlarına çözüm önerisi sunarken; Fikret'in sembolik, idealist ve şiirsel üslubu, Batı'ya yönelmiş modern bir gençlik hayalini temsil eder.

a. Fikret'in Şiirsel ve Soyut Anlatımı

Tevfik Fikret, *Haluk'un Defteri*'nde sembolik ve lirik bir dil kullanır. Haluk, idealize edilmiş Batılı bir gençlik modelidir. Eser, şiirsel bir anlatım ve soyut imgelerle doludur. Fikret'in kullandığı dil, Batı medeniyetine olan hayranlığı ve geleceğe dair umutları yansıtmakla birlikte belirgin bir olay örgüsü yoktur.

Fikret'in şiir görüşü şöyledir; ilk olarak kurulan bir hayal üzerine yazmaya başlar. Eğer hayal kafasında şekillenmezse resimlerden, okuduğu hikayelerden, batılı eserlerden alır. Kaynak fark etmeksizin hareket noktası daima bir tablodur. İkinci olarak vezin, kafiyeye, iç ahenk o andaki ruh durumuna göre değişir. Üçüncü olarak yaptığı geniş okumalardan kendine kaynak devşirmesidir. Tesadüfen odaya giren kuşun durumuyla Edgar Allan Poe'nun *Karga* şiiri ile kendi yazdığı şiir

büyük benzerlik vardır. Yaptığı tercümelemlerde de üslubunun, çevrilen eserle birlikte değişmesi söz konusudur (Kaplan, 1986).

Tevfik Fikret, daha önce bahsettiğimiz *Promete ve Hayavata* şiirlerinde olduğu gibi *Devenin Başı* şiirinde de sembolik bir dil kullanır. Diğer şiirlerden farklı olarak belirgin bir şekilde masal üslubuyla yazılan bu şiirde: Büyük deve Osmanlı Devleti, devenin çürük başı devletin yöneticileri, devenin gövdesi Osmanlı halkı ve karga ise kadere katlanılması gerektiğini düşünen bir kesimdir (Kaplan, 2015). *Ferda* şiirinin son mısralarında ise yine Yunan Mitolojisinden esintiler vardır:

“Yükselmeyen düşer: Ya terakkî, ya inhitât!

Yükselmeli, dokunmalı alnın semâlara;

Doymaz beşer dedikleri kuş i'tilâlâra...”

Fikret, Diadalos'un oğlu İkaros için verdiği öğüde semboller üzerinden atıfta bulunmuştur. Ne çok yüksel Güneş'e ne de alçal denize, zira biri yakar kanatlarını diğeri ise zarar verir balmumuyla yapıştırılmış kanatlarına der. Böylelikle idealize ettiği gençliğe ne yapıp ne yapmamaları gerektiğini sembollerle öğütler (Kaplan, 2015).

Tevfik Fikret, *Haluk'un Defteri*'nde diyalog kullanmaz, şiirleri daha çok monolog ve kişisel hitap şeklindedir. Eserde daha çok idealist bir dil kullanır. Dönemin sorunlarına gerçekçi bir çözüm arayışından çok Batı'ya yönelmiş, bilim ve akıl yolunda ilerlemesi beklenen idealize edilmiş genç nesil için soyut ve ütopyik bir dil hakimdir. Fikirlerini doğrudan iletmek yerine imgeler ve semboller kullanır.

b. Akif'in Gerçekçi ve Dramatik Anlatımı

Mehmet Akif Ersoy ise *Asım*'da daha gerçekçi bir dil kullanır. Eser, diyaloglar ve monologlar aracılığıyla toplumsal meseleleri doğrudan ele alır. Akif, karakterleri aracılığıyla ahlaki, dini ve milli değerlere vurgu yaparak toplumun sorunlarına çözüm önerileri sunar. Didaktik bir üslupla ahlaki, dini ve milli değerleri ön plana çıkarır. Diyaloglar, karakterler ve belirli olaylar üzerinden ilerleyen hikâyede realist bir anlatım ve toplumsal gerçeklik vurgulanır.

Asım'da Köse İmam ve Hocasade arasında geçen diyaloglar, genç Asım'a verilen ahlaki nasihatlerin ana platformunu oluşturur. Akif'in eseri toplumsal bir tartışma niteliği taşır ve karakterler arası fikir alışverişi eserin dramatik yapısını pekiştirir. Bu diyaloglarda tahkiye yapılarak gerçek kişiler üzerinden de Asım'a öğütler verilir. Hocasade ve Asım arasında geçen inkılap ve devrim diyalogunda, Muhammed Abduh (1849-1905) ve öğrencisi Cemaleddin Afgani (1839-1897) arasındaki geçen konuşma ile Asım'a gerçek bir inkılabın ve kalkınmanın ancak eğitimle olabileceği öğüdü verilmiştir (Düzdağ, 2004, s. 25). Eserin ilgili bölümünde Hocasade karakteri Asım'a ve gençliğe şu telkinlerde bulunur:

“Gidelim bir yere, hattâ şu bizim Sûdân'a;

Yeni bir medrese te'sis edelim urbâna.

Daha üç beş de fazîletli mücâhid bulalım,

Nesli tehzîb ile i'lâ ile meşgûl olalım.

Çıkarıp gönderelim, hâsılı, Şeyhim, yer yer,

Oradan âlem-i İslâm'a Cemâleddin'ler.

–Bu, fakat, yirmi yıl ister ki kolay görmüyorum...

Yirmi günlük işe bak sen

– Kulunuz ma'zûrum.

Kıssadan hisse çıkarsak mı, ne dersin Asım!

Anlıyorsun ya, zarar yok, daha iy'anlaşalım:

İnkılâb istiyorum ben de, fakat, Abdu gibi...

Yoksa, ellerde kör âlet efeler tertibi,

Babiâlî'leri basmak, adam asmakla değil."

Karakterlerin gerçek olması ve toplumsal sorumluluğa dair işlenen temalar eserin realist yapısını güçlendirir. Akif'in sade ve anlaşılır bir dili vardır ve mesajını doğrudan iletmeyi hedefler. *Asım*, edebiyat eleştirilerinde Akif'in şiir sanatının zirvesi olarak kabul edilir.

Sonuç

Tevfik Fikret'in *Haluk'un Defteri* ve Mehmet Akif Ersoy'un *Asım* eserleri, iki farklı gençlik idealini ortaya koyar. Fikret; Batı medeniyetine yönelmiş, bilim ve akıl ile donanmış bir gençlik modeli sunarken, Akif; İslam ahlakıyla şekillenmiş, vatansever ve çalışkan bir gençlik modeli sunar. Bu iki eser, hem Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde yaşanan modernleşme sürecine dair iki farklı bakışı temsil eder, hem de geleceğin genç nesillerini nasıl inşa etmemiz gerektiği konusundaki derin fikir ayrılıklarını ortaya koyar.

Fikret'in *Haluk'un Defteri*; Batı'ya olan hayranlığın ve modernleşmenin kaçınılmaz olduğu inancını yansıtırken, Mehmet Akif'in *Asım*'ı; bu modernleşme sürecinin ancak İslam'ın ahlaki değerleriyle donatıldığı takdirde anlamlı olacağını savunur. Fikret, Türkiye'nin kurtuluşunu Batı'da görürken, Akif, Batı'nın bilimini almanın önemli olduğunu kabul etmekle birlikte, Batı'nın ahlaki çöküntüsünden kaçınılması gerektiğini vurgular.

Her iki eser de kendi dönemlerinde gençliğe yol gösterici olmayı amaçlamıştır, ancak bunu farklı dünya görüşleriyle yapmışlardır. Fikret'in *Haluk*'u, laik ve bilimsel bir aydınlanmanın sembolüken, Akif'in *Asım*'ı, bilimle birlikte İslam'ın ve milli değerlerin rehberliğinde ilerleyen bir gençliği temsil eder. Bu iki eser, aynı zamanda Türkiye'nin modernleşme serüveninde karşı karşıya kaldığı ahlaki, kültürel ve toplumsal dönüşümlere dair önemli bir tartışmayı yansıtır.

Sonuç olarak, *Haluk'un Defteri* ve *Asım*, Türk edebiyatında gençlik kavramına ve toplumun geleceğine dair iki temel yaklaşımı temsil eder. Tevfik Fikret, Batı'nın modernleşme anlayışını idealize ederken, Mehmet Akif Ersoy, geleneksel değerleri ve ahlakı merkeze alan bir modernleşme modelini savunur. Her iki eser de Türk edebiyatında ve düşünce tarihinde önemli bir yer tutar ve Türkiye'nin modernleşme sürecinde gençliğe dair farklı perspektifler sunar. Bu iki farklı gençlik ideali, bugün bile Türkiye'nin kültürel ve toplumsal dönüşüm süreçlerinde tartışılmaya devam etmektedir.

Kaynakça

Düzdağ, M. E. (2004). *Mehmet Akif Ersoy*. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Ersoy, M.A. (2007). *Safahat*. Haz. Ertuğrul Düzdağ, İzmir: Sütun Yayınları.

Fikret, T. (2021). *Bütün Eserleri-Eleştirel Basım*. Haz. Nazım H. Polat, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kabaklı, A. (2008). *Türk Edebiyatı III*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.

Karaca, N. (2015). *Asım ya da Mehmet Akif Ersoy'un Manzum Kurgusunda Gençlik ve Gelecek Tasarımı*. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Vakfı.

Kaplan, M. (2015). Bir Gençlik Kurgusu Olarak "Haluk'un Defteri". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Tevfik Fikret Özel Sayısı, Yıl: 3, Sayı: 11, 186-212.

Kaplan, M. (1986). *Tevfik Fikret*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 686.

Lewis, B. (1993). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. Çev. Prof. Dr. Metin Kıratlı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Sertel, S. (1986). *Tevfik Fikret- İzahlı Şiirler*. Sofya: Narodna Prosveta.

Topçu, N. (2011). *Mehmet Akif*. Haz. Ezel Erverdi & İsmail Kara, İstanbul: Dergâh Yayınları.